

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕП ПЕН АУДИТТЕГІ ЦИФРЛАНДЫРУ*Токтарбаева Нурай Акановна*

nurai_1503@mail.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ 3 – курс студенті

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – З.О.Уразбаева

Аннотация. Ірі шетелдік компанияларға ілесу және нарықтық қатынастар жағдайында олармен тең дәрежеде бәсекелесу үшін компаниялар бухгалтерлік (қаржылық) есеп жүргізудің жаңа құралдары мен әдістерін уақытылы енгізуге мәжбүр. Сондай-ақ, отандық компаниялар бухгалтерлік процестерді оңтайландыру мақсатында бухгалтерлік есепті автоматтандырады. Бұл мақалада цифрландырудың бухгалтерлік есеп пен аудитке әсері туралы мәселе ашылады. Ақпараттық технологиялармен байланысты бухгалтерлік есеп пен аудиттің жалпы даму тенденциялары анықталды. Уақыт өте келе және ғылым мен техниканың дамуымен бухгалтерлік есеп жүргізу және аудит жүргізу үшін жаңа, инновациялық құралдар пайда болады. Бұл қаражат бухгалтерлер мен аудиторлардың жұмысын жеңілдету және жеделдету мақсатында қолданылады. Сондай-ақ, осы мақалада осы салада, экономика саласында, қаржылық есепте және оны тексеруде қолданылатын кейбір заманауи бағдарламалар мен құралдар келтірілген және сипатталған. Сонымен қатар, мақалада цифрлық технологияның артықшылықтары сипатталған.

Түйінді сөздер: цифрландыру, цифрлық технологиялар, бухгалтерлік есеп, аудит, цифрлық құралдар, қаржылық есеп, аудиторлық тексерулер, диджитал технологиялары, автоматтандыру, автоматтандырылған есеп.

Бухгалтерлік есеп пен аудиттегі цифрландыруды зерттеудің өзектілігі.

Цифрландыру қазіргі және қарқынды дамып келе жатқан әлемнің ажырамас бөлігіне айналды. Цифрлық технологиялар барлық дамыған елдерде және өтпелі экономикасы бар елдерде, оның ішінде Қазақстанда да таралуда. Олар бізді күнделікті қарым-қатынастан бастап өндірістік процестерге дейін қоршап алады. Цифрландыру бухгалтерлік есеп пен аудитті де айналып өтпегені сөзсіз. Бухгалтерлік есепті, аудиторлық қызметті жүргізуді жеңілдету үшін ұйымдардың жұмысында цифрлық ресурстарды қолдануға негізделген барлық жаңа құралдар құрылады және енгізіледі. Осындай ресурстардың көмегімен компаниялардың өнімділігі, олардың бәсекеге қабілеттілігі артады, ұйым қызметкерлерінің жұмыс ортасы жақсарады. Сонымен қатар, ұйымдардың, әсіресе ірі бизнес ұйымдарының басшылары кәсіпорын қызметі туралы деректерді цифрландыруды, яғни ақпаратты цифрлық жүйеге түрлендіруді, негізгі міндеттердің бірін және басты басымдықтардың бірін қояды. Сондықтан қаржы саласындағы осы процесті зерттеу қазіргі уақытта өзекті болып табылады. Сандық технологияның келесі артықшылықтарын атап өтуге болады:

1. Сандық платформаларды оңтайландыру және жеңілдету.
2. Дәстүрлі өндірісті жеңілдету.
3. Бизнесі жүргізу стратегиясын құру әдістерін жетілдіру.
4. Бұрын талап етілгеннен қысқа мерзімде көп уақытты қажет ететін тапсырмаларды орындау.
5. Есептеу кезінде қателерді азайту.

Сандық технологиялардың бухгалтерлік есепке әсерін зерттеу саласында жүргізілген ғылыми жұмыстар кең таралған. Осылайша, компания Роберт Халф Қаржы және бухгалтерлік есеп бухгалтерлік есепті жүргізуде блокчейнді (электронды қолтаңбамен бекітілген жазба блоктарын тізбектей қосу) қолданудың рөлі туралы сауалнама жүргізді. Жүргізілген зерттеуге

сәйкес, респонденттердің 36% - ы бухгалтерлік есеп бөлімінің қызметкерлері бухгалтерлік есептің жаңа әдістеріне бейімделу үшін қайта даярлықтан өтуі керек деп санайды; 34 % - ы бұл мамандандырылған есепке алу қажеттілігін арттырады деп жауап берді; Респонденттердің 30% - ы бухгалтерлік есеп бөлімі ақпараттық технологиялар бөлімімен көбірек жұмыс істеуге мәжбүр болады деп сендіреді; 29% - ы бұл процестер мемлекеттік деңгейде реттеле бастағанда ғана блокчейнді қолдану бухгалтерлік есепке әсер етеді деп жақтады. Сауалнамаға қатысқандардың тек 9 % - ы бұл қаржылық есепке әсер етпейтініне сенімді.

Осы мақаланы жазудың мақсаты бухгалтерлік есеп пен аудитте цифрлық технологияларды пайдаланудың артықшылықтарын, сондай-ақ бухгалтерлік есепті автоматтандыру перспективаларын анықтау болып табылады. Жоғарыда аталған мақсатқа жету үшін қажетті міндеттер:

- билік органдарының цифрландыру процесіне қатынасын зерттеу;
- цифрлық технологиялардың аудиторлық тексерулер жүргізу рәсімдерін дамытуға әсерін айқындау;
- шағын және ірі бизнес кәсіпорындарында бухгалтерлік есепті автоматтандыруға арналған өнімдерді зерттеу.

Цифрландырудың бухгалтерлік есепке әсері

Бүгінгі таңда көптеген компаниялар бухгалтерлік есепті жеңілдету үшін «1С» өнімдерін пайдаланады. Осындай өнімдердің бірі «1С – Бухгалтерия» және «1С – Кәсіпорын» болып табылады, олардың артықшылықтары кеңейтілген навигация тақтасы, деректерді сақтау форматы, үлкен жұмыс тиімділігі, соның ішінде ірі кәсіпорындарда және есеп беру уақытын қысқарту болды. «1С» компаниясының бағдарламалары табыс салығын, ҚҚС, мүлік салығын және басқаларын автоматты түрде есепке алуға мүмкіндік береді, оларда есептілік нысандары уақытылы және жедел жаңартылып, заңнамалық және нормативтік-құқықтық актілердегі өзгерістер көрсетіледі. Бұл қызметте синтетикалық, сондай-ақ егжей-тегжейлі аналитикалық есеп жүргізуге болады. «1С-Бухгалтерияның» негізгі бөлімдері:

- «Операциялар»;
- «Банк және касса»;
- «Сату» шарты;
- «Сатып алулар»;
- «Номенклатура және қойма»;
- «Негізгі құралдар және МЕА»;
- «Еңбекақы»;
- «Кадрлық есеп»;
- «Есептер»;
- «Кәсіпорын»;
- «Әкімшілік» және т. б.

«1С» өнімдері жоғары есептеу қуаты жоқ компьютерлер арқылы серверге оңай және ыңғайлы қосылуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл өнімдердің маңызды ерекшелігі-қателер мен сипаттамаларды білдіретін менталитетті ескере отырып, кәсіпорындар үшін маңызды рөл атқаратын түзетулер енгізу мүмкіндігі. Алайда, біздің ойымызша, бұл бағдарламалардың айтарлықтай кемшілігі бар - интернет жылдамдығына тәуелділік. Егер жылдамдық жеткіліксіз болса, бағдарламадағы жұмыс процесі қатты тежеледі, әсіресе үлкен ақпараттық массивті өңдеу кезінде.

Цифрландыру процесі бухгалтерлік есеп жүргізу рәсімдеріне ғана емес, сонымен қатар бухгалтерлік есепті тексеру, аудит кезінде қолданылатын әдістерге де үлкен әсер етеді.

Цифрландырудың аудиторлық қызметті жүргізуге әсері

Электрондық технологиялардың пайда болуымен бухгалтерлік есепті тексеру тезірек, оңай және тиімдірек болды. Аудиторлардың өнімділігі артты. Бірақ, осы уақытта аудитті оңтайландырудың қосымша мәселелері, атап айтқанда ұйымның экономикалық қызметінің жаңа нысандарын тексеру, ақпарат аудиті және осы ресурсты пайдалану шығындары пайда болды. Осыған байланысты аудиторлық қызметті дамытудың мынадай перспективалары бар:

- 1) Аудиторлық процестерді автоматтандыратын ақпараттандырудың рөлін арттыру.
- 2) Аудитте қолданылатын мамандандырылған бағдарламалардың функциялары мен әдістерінің ауқымын кеңейту.
- 3) Ұйымның зияткерлік капиталын ескеретін интеграцияланған есептіліктің рөлін арттыру.
- 4) Аудиторлық және бухгалтерлік қызметте ақпаратты есепке алуға және цифрландыруға қатысты жаңа нормативтік-құқықтық базаның пайда болуы.

Қазіргі уақытта аудиттегі ең танымал компьютерлік бағдарламалар, біздің ойымызша,:

- «Аудитордың көмекшісі» - аудиторлық қызметті автоматтандыруға арналған алғашқы компьютерлік бағдарламалардың бірі, аудитордың аудиттің барлық кезеңдерінде жұмысын жеңілдету үшін қолданылады. Сондай-ақ, бұл бағдарламада аудит жүргізу бойынша қосымша анықтамалық материалдар бар.
- «Экспресс аудит» - аудиторлық рәсімдерді автоматтандырады, аудиттелетін тұлғаның маңыздылық деңгейін, аудиторлық тәуекел деңгейін және қаржылық есептілік көрсеткіштерін есептеуді жеңілдетеді. Microsoft Office бағдарламалық құралдары (Word, Excel, Access және т. б.)
- Бухгалтерлік компьютерлік бағдарламалар (1С: Бухгалтерия 8, т. б.)

Зерттеу нәтижелері

Бухгалтерлік есеп, талдау және аудит қаржылық операциялармен айналысатын кез-келген ұйымның маңызды функциялары болып табылады. Цифрландырудың пайда болуымен бұл функциялар айтарлықтай өзгерістерге ұшырады.

Цифрландырудан туындаған негізгі мәселелердің бірі-деректер қауіпсіздігі мәселесі. Бухгалтерлік есепте, талдауда және аудитте цифрлық технологияларды қолданудың кеңеюімен деректердің бұзылуы мен кибершабуылдар қаупі артады. Бұл тәуекелді сенімді хаттамалар мен қауіпсіздік шараларын енгізу арқылы азайтуға болады.

Цифрландыру бүкіл әлем бойынша, оның ішінде Қазақстанда да қоғам өмірінің барлық салаларында дамитын және кеңейетін болады. Бұл елдің жоғары басшылығының цифрлық технологияларды таратуына, сондай-ақ ғылым мен техниканың дамуына үлкен қолдау көрсетуіне байланысты. Жаңа технологиялардың пайда болуымен қаржылық есеп пен аудиторлық процестер де дамуда. Нарық жылдам, дәл және уақтылы басқару шешімдерін талап етеді, оларды қабылдау заманауи құралдар мен әдістерді қолдану арқылы жеделдетуге және жеңілдетуге болады. Бұл әдістерге бұлтты серверлер, мамандандырылған бағдарламалар, блокчейндер, электрондық қолтаңба және басқалар түріндегі цифрлық технологиялар жатады. Сонымен қатар, жаңа құралдар пайда болады, жаңартылған бағдарламалық жасақтама пайда болады, олардың мүмкіндіктер тізімі тек кеңейеді. Осылайша, цифрлық процестердің бухгалтерлік есеп және аудит саласында үлкен перспективалары бар.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Черных В.В., Суворова а. п., Баженов р. и. Экономикалық жүйелердің цифрлық трансформациясы - Аумақтардың стратегиялық даму факторы // НГИЭИ хабаршысы. 2019. № 12 (103). 105-120 ББ.

2. Еременко В. А. Цифрандырудың бухгалтерлік есепке әсері [Электрондық ресурс]. - Қол жеткізу режимі: http://vectoreconomy.ru / суреттер/Жарияланымдар/2019/4/ Бухгалтерлік есеп / Yeremenko_Mamleeva.pdf

3. Еременко В. А. Бухгалтерлік есепке цифрлық экономиканы енгізу перспективалары [Электрондық ресурс]. – Кіру режимі: [http://vectoreconomy.ru/images/publications/2019/2/accounting/Eremenko_ Филиппов.pdf](http://vectoreconomy.ru/images/publications/2019/2/accounting/Eremenko_Филиппов.pdf)

4. Дэвид Поу blockchain Корпоративтік қаржы мен бухгалтерлік есепті қалай бұзатыны туралы / Digital Workplace [Электрондық ресурс]. - Қол жеткізу режимі: <https://ru.coinnewstelegraph.com/how-blockchain-is-disrupting-enterprise-finance-and-accounting-departments/>

УДК:338.432

СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА РАСХОДОВ В МЕЖДУНАРОДНОЙ И НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА

Трובה Зилолахон Хакимжон кизи

магистр группы МБР-21 Ташкентского экономического университета

г.Ташкент Узбекистан

Научный руководитель – Б.А.Хашимов

Расходы организации являются важным элементом бухгалтерской отчетности, служат основой для принятия управленческих решений и составляют базовую категорию бухгалтерского учёта. Разделение бухгалтерского учёта на финансовый и управленческий определило неоднозначную интерпретацию данного понятия. Изучаемой проблеме уделяется большое внимание и в национальной, и в международной теории и практике бухгалтерского учёта.

Вопросы развития методологии и практики учёта расходов рассматривали в своих работах отечественные и зарубежные учёные А.Сотиволдиев, А.Пардаев, Н.Жураев, А.Ибрагимов, Х.Ахмаджонов, Р.Холбеков, а также зарубежные исследователи П. Безруких, И. Богатая, Н.Бреславцева, В. Палий, А. Шеремет, К. Друри, Р. Манн, Дж. Рис, Ж. Ришар, Ч.Т. Хорнгрен, Р. Энтони и другие. Эти научные разработки, отличающиеся практической значимостью, являются значительным вкладом в развитие теории и практики учёта расходов. Однако многие вопросы остаются открытыми для дальнейших исследований и разработок.

Состав затрат производственных предприятий регламентируется «Положением о составе затрат по производству и реализации продукции (работ, услуг) и о порядке формирования финансовых результатов», который был принят Постановлением КМ Р.Уз от 05. 02. 1999 г. № 54 (с последующими изменениями) [1].

По международному стандарту нет отдельного МСФО по учету затрат. Согласно Концептуальным основам к МСФО понесенные затраты могут отражаться либо как актив, либо как расходы. Т.е. затраты, которые не отвечают критериям признания активов, признаются расходами в том периоде, в котором они понесены.

Согласно п. 4.3 Концептуальных основ, актив – это существующий экономический ресурс, контролируемый организацией в результате прошлых событий. В соответствии п. 4.69 Концептуальных основ, расходы – это уменьшение активов или увеличение обязательств, которые приводят к уменьшению собственного капитала, не связанному с его распределением в пользу держателей прав требования в отношении собственного капитала организации.